

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо протидії мобінгу : Проект Закону України від 02.11.2020 р. № 4306. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4487> (дата звернення 15.12.2021)

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 18.12.2021)

3. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення 05.01.2022)

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 07.01.2022)

Мосейко Анжела Геннадіївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Дніпровського гуманітарного університету*

**ПРОБЛЕМИ ХАРАСМЕНТУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ТА ЗАСОБИ
ПРОТИДІЇ**

Жодна із демократичних правових держава на сьогодні не може не брати до уваги проблеми захисту прав людини, зокрема, жінки. Захист прав жінок настільки тісно пов'язаний із захистом загальної гідності та честі людини, що забезпечення захисту прав жінок є неодмінною ознакою демократичної держави. Проте на сьогодні Україна перебуває у доволі складних умовах щодо захисту прав жінки: агресія РФ, негативні зміни, які відбуваються у зв'язку із цим в Українському суспільстві, можуть призводити до збільшення проявів харасменту – сексуальних домагань, переслідувань, інших форм сексуальної дискримінації.

Ті чи інші питання протидії харасменту аналізували такі дослідники як А. О. Ведернікова [1], В. В. Корсунська [3], А. О. Стариченко [22, с. 41–45], О. Г. Стрельченко та І. Г. Бухтіярова [12], О. В. Харитонова [13, с. 179] та інші. Проте, вирішення проблем харасменту у вищій освіті та розробка засобів його протидії все ще лишаються актуальними.

Світовою практикою такі негативні явища як харасмент, булінг, мобінг, ейджизм, гендерний мейнстримінг та інші у закладах вищої освіти визнані одними із тих вагомих чинників, які ставлять людину, насамперед, жінку, у залежне негативне становище, наносять їй психічну, моральну, фізичну та іншу шкоду, є перепорою до досягнення гендерної рівності.

Загальні права та засади, на яких базуються основні сучасні заходи протидії сексуальної дискримінації, закріплені у загальнолюдських міжнародних документах. Більш детально протидія харасменту ґрунтується на

таких актах як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, інші конвенції та декларації ООН проти жорстоких, нелюдських видів поводження.

Важливою у плані протидії харасменту у вищій освіті є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) [2], яка була прийнята 11 травня 2011 року та ратифікована Законом України від 20 червня 2022 року [9]. Проте, не дивлячись на важливість закріплення у Стамбульській конвенції основних зобов'язань зі сторони держав щодо ліквідації всіх проявів дискримінації щодо жінок, утворення механізму моніторингу дій проти насильства стосовно жінок (ГРЕВІО), проблеми харасменту у вищій освіті вона не вирішує. Більше того, деякі держави, наприклад, Республіка Хорватія, зробили застереження щодо дії цієї Конвенції, що її положення не включають зобов'язання про впровадження гендерної ідеології у хорватську освітню систему.

На національному рівні питання протидії харасменту у вищій освіті також не вирішені. Зокрема, жоден із важливих актів не містить визначення терміну «харасмент», не встановлює відповідальності за його прояви у вищій освіті.

На негативній динаміці проявів харасменту позначається також високий рівень їх латентності (прихованості). Це зрозуміло, оскільки жертви харасменту часто не бажають публічності та не надають справам розголосу. У зв'язку із цим варто відзначити, що прояви харасменту у вищій освіті далеко не завжди можна трактувати як кримінальні правопорушення, зокрема, злочини «Сексуальне насильство» (ст. 153 КК України), «Примушування до вступу в статевий зв'язок» (ст. 153 КК України).

Навіть як булінг (цькування) учасника освітнього процесу (ст. 173-4 КЗпП України) харасмент у вищій освіті кваліфікувати майже неможливо, оскільки в основному булінг трактують як насильство щодо неповнолітніх учасників освітнього процесу (учнів).

В Україні прийняті низка спеціальних законів, спрямованих на запобігання й протидію окремим формам насильства проти жінок (Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року [7]), на забезпечення гендерної рівності (Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року [6]) та інші, проте проблема харасменту у вищій освіті залишається.

Варто зазначити, що певні засоби із запобігання харасменту у вищій освіті все ж застосовуються та окремі заходи з протидії закріплені законодавчо. Так, відповідно до норм ч. 2 ст. 54 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані, поряд із іншим, дотримуватися педагогічної етики, поважати гідність, права, свободи і законні інтереси всіх учасників освітнього процесу [8].

Норми ст. 58 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року передбачають обов'язкове дотримання науково-педагогічними, науковими і педагогічними працівниками норм педагогічної етики, моралі. Законом України «Про вищу освіту» також передбачено утворення та функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), певні результати роботи якого у сфері протидії харасменту у вищій освіті вже наявні [5].

Так, у Звіті НАЗЯВО, проведеного у ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» (освітня програма: 27745 готельно-ресторанна справа. Рівень вищої освіти: Бакалавр. Спеціальність: 241 Готельно-ресторанна справа) у 2021 році, відзначено такі позитивні рішення як дотримання норм, визначених Кодексом академічної етики та створення Комісії з етики та вирішення конфліктів [10]. Зокрема, вказана Комісія відповідно до п. 3.6 Положення про неї має повноваження розглядати і вирішувати конфлікти у таких сферах як прояви булінгу (цькування), сексуальних домагань та інших видів харасменту [4].

Але, на наш погляд, всі питання та проблеми харасменту у вищій освіті ці заходи не вирішують та не визначають конкретних засобів його протидії.

На наш погляд, для протидії харасменту у вищій освіті слід насамперед визначити поняття харасменту та закріпити його законодавчо. Для цього пропонуємо:

– ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» доповнити п. 3-2 у наступній редакції:

«3-2) харасмент – форма дискримінації, яка полягає у діях (дії або бездіяльності) учасників освітнього процесу, що завдають незручності, шкоду іншому учаснику цього процесу, ображають, принижують його статус, порушують недоторканність його приватного життя.

Типовими ознаками харасменту є:
повторювані і наполегливі протиправні дії щодо іншого учасника освітнього процесу;

знецінювання та підрив авторитету учасника освітнього процесу;

заподіяння психічної та/або фізичної шкоди учаснику освітнього процесу».

– слова «булінг (цькування)» замінити на слова «булінг (цькування) та харасмент» у відповідних відмінках.

Відповідно, пропонуємо встановити адміністративну відповідальність за прояви харасменту. Для цього варто доповнити КУпАп України ст. 173-5 «Вчинення дій, які мають ознаки харасменту у освітній діяльності».

Також для протидії харасменту у вищій освіті варто прийняти Кодекс етики і гендерних засад у закладах вищої освіти, де передбачити основні базові засади гендерної рівності для врахування у подальшій діяльності у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Ведернікова А. О. Протидія булінгу в європейських країнах: кримінально-правові аспекти. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 2 (14). С. 154-178.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Міжнародний документ від 11.05.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11 (дата звернення 15.01.2022)
3. Корсунська В. В. Харасмент в освітніх закладах. *Соціально-психологічні та правові аспекти протидії насиллю в освітніх закладах* : матеріали II Всеукр. Форуму, м. Дніпро, 11 лютого 2021 р. Дніпро, 2021. С. 111-115.
4. Положення про Комісію з етики та вирішення конфліктів Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет» : Наказом ректора від 06.10.2021 р. № 94-02. URL: <https://dgu.edu.ua/files/images/documents/infv/Положення%20про%20Комісію%20з%20етики%20%20%20.pdf>. (дата звернення 15.01.2022)
5. Про вищу освіту : Закон України від 1.07.2014 р. № 1556-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 63. Ст. 1728.
6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8.09.2005 р. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
7. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
9. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 р. № 2319-IX. *Голос України*. 2022. № 129.
10. Про результати акредитаційної експертизи освітньої програми : звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. URL: https://dgu.edu.ua/files/images/documents/infv/zvit_241.pdf. (дата звернення 15.01.2022)
11. Стариченко А. О. Діяльність Національної поліції по охороні прав дітей в Україні: адміністративно-правові аспекти: дис. ... д-ра філософії : 081. Одеса, 2022. 263 с.
12. Стрельченко О. Г., Бухтіярова І. Г. Адміністративно-правова класифікація булінгу (цькування) в Україні. *Science and Technology : Abstracts of the 24th International scientific and practical conference, Lublin, 11–12, October 2021*. Lublin, 2021. P. 90-96.
13. Харитонова О. В. Гендерний мейнстримінг у кримінальному праві України: основні акценти реформ у сфері протидії сексуальним злочинам. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 175-180.